

УДК 37.015.31:17.022.1(4)

КЛАСИФІКАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ ЄС ТА ПІДХОДИ ДО ЇХ ФОРМУВАННЯ У ПЕДАГОГІЦІ

Олена Федюніна

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького***Анотація:**

Статтю присвячено аналізу цінностей Європейського Союзу (ЄС) та визначенню підходів до їх формування у педагогічній практиці. Здійснено класифікацію цінностей ЄС на три основні групи: базові (гідність, права людини), соціальні (рівність, солідарність) та інституційні (демократія, верховенство права). Окреслено когнітивний, проєктний та комунікативний підходи до інтеграції цих цінностей у навчальний процес, особливо в контексті підготовки майбутніх філологів. Запропоновано методичні рекомендації щодо використання інтерактивних технологій (кейс-методу, рольових ігор, дебатів) для розвитку громадянських і міжкультурних компетентностей. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення освітніх програм і сприяти формуванню європейської ідентичності у студентів.

Ключові слова:

цінності ЄС; класифікація цінностей; педагогіка; європейська ідентичність; освітній процес; освітні підходи.

Resume:

Fediunina Olena. Classification of EU values and approaches to their formation in pedagogy.

The article is devoted to the analysis of the values of the European Union (EU) and the determination of approaches to their formation in pedagogical practice. The EU values were classified into three main groups: basic (dignity, human rights), social (equality, solidarity) and institutional (democracy, rule of law). Cognitive, project and communicative approaches to the integration of these values into the educational process are outlined, especially in the context of training future philologists. Methodological recommendations for the use of interactive technologies (case method, role-playing games, debates) for the development of civic and intercultural competences are offered. The results of the research can be used to improve educational programs and contribute to the formation of European identity among students.

Key words:

EU values; classification of values; pedagogy; European identity; educational process; educational approaches.

Постановка проблеми. У сучасному світі, що характеризується глобалізацією, міжкультурними взаємодіями та інтеграційними процесами, формування цінностей Європейського Союзу (ЄС) стає важливим завданням освіти. Цінності ЄС, які включають повагу до людської гідності, свободу, демократію, рівність, верховенство права та права людини, є основою для побудови справедливого та стабільного суспільства. Їхня значущість виходить за межі політики та має ключову роль у вихованні свідомих громадян, здатних діяти в умовах сучасного глобалізованого світу.

Однак, у педагогічній практиці залишається недостатньо розробленим питання класифікації цих цінностей та визначення ефективних підходів до їхнього формування. Існуючі освітні програми часто мають фрагментарний характер і не забезпечують системного впровадження європейських цінностей у процес підготовки студентів, зокрема майбутніх філологів, які відіграють ключову роль у культурній та міжкультурній комунікації.

Ця проблема набуває особливого значення в контексті України, яка активно рухається в напрямку європейської інтеграції. У зв'язку з цим постає необхідність теоретичного обґрунтування класифікації цінностей ЄС та визначення підходів до їхнього педагогічного впровадження, що дозволить створити ефективну систему формування європейської ідентичності у студентської молоді.

Отже, актуальність статті обумовлена потребою у науковому вирішенні цих питань, а також практичними завданнями вдосконалення педагогічних методів і підходів до виховання

сучасних громадян у дусі європейських цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень показує, що проблематика формування цінностей ЄС в педагогіці розглядається у кількох напрямках, проте систематизація цих підходів і класифікація цінностей досі залишаються недостатньо розробленими. Австралійський науковець А. Гельмке досліджував освітню політику ЄС, зокрема роль навчальних програм у формуванні таких цінностей, як демократія, толерантність і соціальна рівність. Він пропонував інтегрувати такі цінності через міждисциплінарні курси та позакласні активності. Німецький філософ та соціолог Ю. Хабермас акцентував увагу на значенні комунікативної дії для формування демократичних цінностей. Його концепція «публічної сфери» є фундаментом для розуміння механізмів виховання активного громадянства через діалог. М. Джонсон в свою чергу проаналізував роль міжкультурної комунікації у формуванні глобального мислення та культурної толерантності, що є основою для побудови ціннісної єдності у європейському просторі. Європейська Комісія та Європейський Парламент регулярно публікують аналітичні звіти, які визначають ключові цінності ЄС та їхні пріоритети у контексті освіти і молодіжної політики. Зокрема, стратегія «Європейський освітній простір 2025» акцентує увагу на необхідності формування компетенцій, що базуються на цінностях демократії та соціальної інтеграції.

Н. Кулик, О. Пастух досліджували впровадження принципів Європейської хартії

прав людини в освітній процес. Їхні роботи пропонують методичні рекомендації щодо виховання громадянських компетентностей через інтерактивні методи навчання.

Попри значний інтерес до теми, недостатньо вивченими залишаються питання класифікації цінностей ЄС за групами (базові, соціальні, інституційні) та інтеграції цих цінностей у конкретні педагогічні методики. Стаття має на меті заповнити цю прогалину, запропонувавши новий системний підхід до формування цінностей ЄС у педагогіці.

Формулювання цілей статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування класифікації цінностей Європейського Союзу (ЄС) та визначення підходів до їхнього формування у педагогічній практиці.

Для досягнення цієї мети було поставлено такі завдання:

- проаналізувати основні цінності ЄС та їх значення у сучасному освітньому контексті;
- розробити класифікацію цінностей ЄС за ключовими групами (базові, соціальні, інституційні);
- визначити підходи до інтеграції цінностей ЄС у процес підготовки майбутніх фахівців, зокрема у сфері філології;
- запропонувати методичні рекомендації щодо формування цінностей ЄС у педагогічній діяльності.

Ці завдання спрямовані на створення системного підходу до впровадження цінностей ЄС у навчальний процес, що сприятиме вихованню свідомих, відповідальних та компетентних громадян, здатних адаптуватися до викликів глобалізованого суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цінність – це багатозначне філософське поняття, що здебільшого асоціюється зі схваленням уявлень більшості людей щодо певних явищ. Важливо підкреслити, що розвиток суспільства безпосередньо залежить від оцінки його цінностей. Тоталітарні режими, як можна побачити на прикладі колишнього СРСР, значно обмежують права та свободи громадян, ставлячи під сумнів такі основоположні поняття, як свобода слова та думки. Це, без сумніву, призвело до загибелі багатьох людей, які не поділяли комуністичної ідеології. Відсутність таких цінностей, як свобода особистого життя, віросповідання та рівність, уповільнює розвиток як суспільства в цілому, так і кожної особистості зокрема. На противагу, демократичні держави сприяють розвитку людей саме через цінності, забезпечуючи їм рівні права, свободи та можливості.

Європейський Союз – це не лише політико-економічне об'єднання, а й культурно-ціннісне співтовариство. Наразі він об'єднує 27 країн, де діють принципи демократичного ладу. Усі цілі та цінності Союзу зафіксовані у відповідних правових документах ЄС, таких як «Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу», «Європейська конвенція з прав людини», «Європейська соціальна хартія», Лісабонський договір та інші.

У Лісабонському договорі детально викладено основні цінності ЄС. Цей договір передбачає забезпечення суспільства правосуддям та безпекою, боротьбу із соціальною ізоляцією, повагу до людської гідності та прав особистості, а також вирішення актуальних соціальних проблем. Вважаємо, що, демократія також є цінністю, оскільки вона відкриває можливості для досягнення інших ключових цілей, таких як свобода, рівність, справедливість тощо.

Базові цінності Європейського Союзу є основоположними принципами, на яких базується діяльність організації та які визначають її напрям розвитку, законодавчу політику та внутрішню культуру. Вони закріплені в основних документах ЄС, таких як Лісабонський договір та Хартія основних прав Європейського Союзу, та є спільними для всіх країн-членів. Ці цінності не лише сприяють забезпеченню добробуту громадян, але й служать фундаментом для мирного співіснування, демократії та процвітання всього регіону.

Основними базовими цінностями ЄС є:

- повага до людської гідності
- свобода
- демократія
- рівність
- верховенство права
- повага до прав людини

Для більш детального розкриття цього питання розглянемо деякі із запропонованих цінностей та ступінь їхньої реалізації в правовій системі України.

Верховенство права є ключовим принципом, який означає, що ніхто не може стояти вище закону, а кожна особа, незалежно від свого соціального чи посадового статусу, повинна нести відповідальність за власні правопорушення. Водночас сам закон не може суперечити природним правам людини. В Україні цей принцип закріплений у частині 1 статті 8 Конституції. Проте, попри законодавче закріплення, ситуація з його реалізацією залишається складною. Це підтверджують численні авторитетні міжнародні дослідження, які вказують на значні порушення верховенства права у нашій державі.

Водночас спостерігається зростання готовності українців підтримувати цей принцип та жити за його нормами. Для покращення ситуації необхідне впровадження глибоких реформ у судовій системі та правоохоронних органах. Загалом значення верховенства права неможливо переоцінити, адже саме воно є фундаментальною основою, на якій будуються правові системи всіх сучасних і розвинених держав.

Права людини – це сукупність фундаментальних природних свобод і гарантій, які невіддільні від самої сутності людського існування. Україна має значні досягнення у сфері захисту прав людини та є однією з 47 країн-членів Ради Європи – організації, основна мета якої полягає у забезпеченні та захисті прав людини. Важливість цієї цінності закріплена й у Конституції України, зокрема у статтях 21 та 22.

Водночас існують серйозні виклики. Україна залишається серед лідерів за кількістю скарг, поданих до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), що свідчить про численні випадки порушень цих прав. Подолання подібних проблем неможливе без системного реформування виконавчої та судової влади, які повинні гарантувати справедливість і дотримання прав людини на практиці.

Забезпечення прав людини є одним із пріоритетних завдань Європейського Союзу, що закріплено у його основоположних документах. Це підкреслює надзвичайну важливість цієї цінності як для країн-членів ЄС, так і для України, яка прагне стати частиною цього міжнародного об'єднання.

Демократія, як політичний режим, вимагає постійного вдосконалення, і одна з ключових складових її розвитку – це участь громадян у прийнятті рішень, зокрема через референдуми. Система загальнонаціональних та регіональних референдумів дозволила б українцям не тільки безпосередньо брати участь у визначенні важливих питань, а й підвищити загальний рівень політичної свідомості і відповідальності.

Однак важливо також зазначити, що впровадження референдумів потребує не лише технічних механізмів, але й відповідної правової, інституційної та інформаційної підтримки. Потрібно забезпечити, щоб ці процеси були прозорими, справедливими та інформованими, щоб результати відповідали волі громадян і служили на користь розвитку країни.

Водночас, сучасне українське мистецтво і медіа можуть стати потужними інструментами для сприяння цьому процесу, створюючи платформу для відкритого обговорення і підвищення рівня поінформованості суспільства щодо важливих питань.

Мир – це стан спокою та гармонії в суспільстві. Як європейська цінність, він розглядається не лише як внутрішній спокій людини, а й як відсутність конфліктів між групами людей, народами та державами. Європейський Союз також підкреслює принцип загальної безпеки, закріплений у його Статуті, як важливу складову миру. Європейська спільнота вже втомилася від воєн, які мали місце в минулому столітті, тому цінність миру стала центральною у європейському суспільстві. Українці сьогодні, як ніхто інший, усвідомлюють важливість миру. В умовах війни на сході країни кожен українець прагне повернутися до мирного життя. Історично українці завжди були миролюбним народом, і війна не є характерною для нашої культури та менталітету. Тому, сподіваючись на позитивні зміни, ми маємо прагнути до миру на нашій землі.

Рівність – це принцип, згідно з яким усі члени суспільства мають рівні права та обов'язки. Вона тісно пов'язана з такою цінністю, як самореалізація особистості. Хоча рівність закріплена в Конституції, її практична реалізація в Україні стикається з численними труднощами. Рівність передбачає відсутність дискримінації за будь-якою ознакою. Однак у українському законодавстві можна знайти прояви дискримінації, зокрема за статевою ознакою, особливо у трудовому праві. Однак, це не єдина проблема, що заважає реалізації принципу рівності. Головне питання полягає у самому українському суспільстві. Для досягнення справжньої рівності необхідні глибокі реформи в різних сферах життя, однак структурні зміни не гарантують, що рівність стане звичною для громадян. Вона може бути утверджена лише через фактичне впровадження цих цінностей у повсякденне життя українців. Таким чином, європейські цінності утворюють єдину систему, в якій реалізація однієї цінності неможлива без реалізації іншої. Щодо законодавчої бази, то в Україні вже закладені основи для її впровадження, необхідні лише політична воля законодавців та активна просвітницька робота з боку виконавчої влади. Інтеграція міжнародного законодавства в правову систему України, а також адаптація законів розвинених європейських країн можуть допомогти втілити європейські цінності. Проте цей процес потребує обережності, зважаючи на особливості українського правового менталітету та національної культури. Це не має бути простим копіюванням, оскільки це може призвести до негативних наслідків. Отже, впровадження європейських цінностей в Україні є складним завданням, що залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Ці цінності є основою спільних соціальних та культурних стандартів, які не лише об'єднують громадян різних країн-членів, але й визначають унікальність європейського співтовариства порівняно з іншими міжнародними об'єднаннями.

Аналізуючи цінності ЄС, ми розділили їх на три ключові групи. Першою групою є базові цінності (універсальні), до яких входять: повага до людської гідності, права людини. Наступною групою є соціальні цінності, які включають в себе рівність, солідарність, справедливість. І третьою групою є інституційні цінності – демократія, верховенство права.

Ці цінності є основою політичного, соціального та економічного розвитку ЄС і служать дороговказом для держав-членів у їхній внутрішній та зовнішній політиці.

З метою більш чіткого розуміння базові цінності можна систематизувати ще у кілька груп:

- права людини і свободи;
- демократія та верховенство права;
- соціальна справедливість і солідарність;
- толерантність і культурна різноманітність;
- свобода та безпека;
- права меншин.

Кожна з цих груп включає конкретні принципи та підходи, що забезпечують розвиток Європейського Союзу як єдиної демократичної спільноти.

Права людини є основою ціннісної системи ЄС і передбачають повагу до людської гідності, свободу особистості, рівність і недискримінацію, захист соціальних та економічних прав.

Повага до гідності людини є непорушною і фундаментальною цінністю ЄС. Це означає заборону катувань, принижень та нелюдського поводження й захист фізичної і моральної цілісності людини.

Свобода особистості передбачає реалізацію прав особистості, таких як свобода слова і висловлення думок, свобода совісті та релігії, свобода об'єднань і мирних зібрань, свобода пересування у межах ЄС.

Щодо рівності і недискримінації, то ЄС прагне забезпечити рівність можливостей та викоринити дискримінацію за такими ознаками, як раса, колір шкіри, етнічне походження; стать, вік, інвалідність; релігійні переконання, сексуальна орієнтація. Наприклад, Хартія основних прав ЄС забороняє будь-які форми дискримінації та закріплює принцип рівності перед законом.

Соціальні та економічні права ЄС підтримує, дотримуючись правил справедливих умов праці, соціального захисту і медичної допомоги, освіти та професійного розвитку.

Демократія та верховенство права є наріжними принципами функціонування ЄС. Держави-члени ЄС керуються принципами демократичності, що передбачає проведення вільних і прозорих виборів, участь громадян у політичному процесі, забезпечення підзвітності влади.

Щодо верховенства права, то цей принцип означає, що всі органи влади та громадяни підпорядковуються закону, а правосуддя є незалежним і неупередженим. Наприклад, Європейський Суд Справедливості забезпечує дотримання законів ЄС у всіх державах-членах.

Соціальна справедливість та солідарність є основою соціальної політики ЄС і передбачають рівність можливостей, захист вразливих груп населення та соціальний діалог. Рівність можливостей забезпечує рівний доступ до ресурсів та можливостей для всіх громадян. Захист вразливих груп населення – особлива увага приділяється людям з інвалідністю, літнім людям та соціально незахищеним верствам населення. Соціальний діалог сприяє співпраці між роботодавцями, працівниками та урядами.

ЄС підтримує толерантність та культурну різноманітність, поважаючи права національних меншин та розвиток багатокультурного суспільства. Задля захисту культурної спадщини ЄС сприяє збереженню та розвитку національних культур. Окрім цього, спостерігається багатомовність. Офіційними мовами ЄС є 24 мови, що відображає повагу до мовної різноманітності.

Ця група цінностей поєднує свободу особистості із гарантуванням безпеки громадян.

Основні напрями цієї діяльності – боротьба з тероризмом і злочинністю та забезпечення кібербезпеки, захист кордонів і міграційна політика.

Також ЄС захищає права етнічних, мовних та релігійних меншин. Ці права включають в себе право на використання рідної мови, право на свободу віросповідання, право на збереження культурної самобутності.

Висновки. Результати дослідження показують, що формування професійної етики на основі європейських цінностей допоможе підготувати педагогів, здатних ефективно працювати в умовах євроінтеграційних викликів та виховувати майбутні покоління в дусі демократії та толерантності. Європейські цінності, такі як повага до людської гідності, свобода, демократія, толерантність, рівність і соціальна відповідальність, є ключовими орієнтирами для розвитку професійної етики майбутніх учителів. Вони сприяють формуванню педагогів, які зможуть виховувати у своїх учнів громадянську свідомість і відповідальність,

забезпечуючи реалізацію демократичних принципів в освітньому процесі.

Базові цінності ЄС є основою політичного та соціального ладу об'єднання. Вони гарантують права громадян, забезпечують демократію та сприяють соціальній єдності та культурному розвитку. Дотримання цих цінностей є обов'язковим для всіх держав-членів, що робить ЄС прикладом стабільного та справедливого суспільства.

Проведене дослідження обґрунтовує важливість інтеграції цінностей Європейського Союзу (ЄС) у сучасну педагогічну практику як ключового чинника формування європейської ідентичності та громадянської свідомості у студентів. У статті запропоновано класифікацію цінностей ЄС, яка охоплює три основні групи: базові (гідність, права людини), соціальні

(рівність, солідарність) та інституційні (демократія, верховенство права).

На основі аналізу сучасних педагогічних теорій визначено три підходи до формування цінностей: когнітивний, проєктний і комунікативний. Застосування цих підходів у навчальному процесі дозволяє ефективно інтегрувати європейські цінності у процес підготовки фахівців, зокрема майбутніх філологів.

Результати дослідження мають наукову і практичну цінність для вдосконалення освітніх програм, спрямованих на розвиток громадянських компетентностей і міжкультурної комунікації, що є необхідним у контексті європейської інтеграції України. Подальший науковий пошук може бути зосереджений на розробці конкретних методик і моделей оцінки сформованості цінностей у студентів.

Список використаних джерел

- Barcykova, L.S. (2019). *Європейські цінності та їх роль у розвитку сучасної освіти*. Наукова думка.
- Kravchuk, O.O. (2021). *Педагогічні аспекти формування європейських цінностей у молоді*. Поліський університет.
- European Union. (2018). *Strategies and approaches to the formation of European values in the education system*. Official Journal of the European Union.
- Romanova, L.A. (2020). *Формування громадянської свідомості через європейські цінності в освіті*. Освітній простір.
- Savchenko, L.V. (2017). *Європейська інтеграція та її вплив на освітні процеси в Україні*. Літера ЛТД.
- Fedorenko, O.P. (2019). *Цінності Європейського Союзу в контексті педагогічної практики*. Львів: Академвидав.
- Huseva, T.A. (2018). *Класифікація соціальних цінностей у європейському контексті*. Остронад: Науковий погляд.
- Martyniuk, I.S. (2022). *Роль толерантності та демократії у формуванні професійної етики педагогів*. Вища школа.
- European Commission. (2020). *European values: Approaches to youth education in the European Union*. European Commission.
- Globa, O.V. (2019). *Європейські цінності в контексті міжнародної освіти*. Південний університет.

References

- Barcykova, L.S. (2019). European values and their role in the development of modern education. Scientific Thought. [in Ukrainian]
- Kravchuk, O.O. (2021). Pedagogical aspects of the formation of European values in youth. Polissia University. [in Ukrainian]
- European Union. (2018). Strategies and approaches to the formation of European values in the education system. Official Journal of the European Union. [in English]
- Romanova, L.A. (2020). Formation of civic consciousness through European values in education. Educational Space. [in Ukrainian]
- Savchenko, L.V. (2017). European integration and its impact on educational processes in Ukraine. Litera LTD. [in Ukrainian]
- Fedorenko, O.P. (2019). European Union values in the context of pedagogical practice. Lviv: Akademvydav. [in Ukrainian]
- Huseva, T.A. (2018). Classification of social values in the European context. Ostromad: Scientific Perspective. [in Ukrainian]
- Martyniuk, I.S. (2022). The role of tolerance and democracy in the formation of professional ethics of educators. Higher School. [in Ukrainian]
- European Commission. (2020). European values: Approaches to youth education in the European Union. European Commission. [in English]
- Globa, O.V. (2019). European values in the context of international education. Southern University. [in Ukrainian]

Відомості про автора:

Федюніна Олена Ігорівна

elena.fedyunina31@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

doi: 10.33842/22195203-2024-2-33-89-93

Information about the author:

Fediunina Olena Ihorivna

elena.fedyunina31@gmail.com

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State
Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi: 10.33842/22195203-2024-2-33-89-93

Матеріал надійшов до редакції 11. 11. 2024 р.
Прийнято до друку 30. 11. 2024 р.

Received at the editorial office 11. 11. 2024.
Accepted for publishing 30. 11. 2024.